९ चीन देसिय पवासि – युवानच्वांग

(प्राचीन भारतामध्ये बौद्ध धम्माचा प्रचार व प्रसार भारताच्या पूर्वेकडील व उत्तरेकडील अनेक देशामध्ये अर्थातच संपूर्ण मध्य आशियामध्ये झालेला होता. त्याचा परिणाम असा झाला की चीन सारख्या देशामधून अनेक भिक्खू बौद्ध धम्माच्या अध्ययनाकरिता भारतामध्ये आलेत. त्यात तीन चीनी प्रवासी फार प्रसिद्ध आहेत. यात युवानच्वांग हे एक अतिशय महत्वाचे प्रवासी आहेत. त्यांनी नालंदा विद्यापीठामध्ये सुद्धा बौध्द धम्माचे अध्ययन केले होते. त्याचप्रमाणे त्यांनी भारतामधील व सीलोन मधील अनेक बौद्ध विहारांना सुद्धा भेटी दिलेल्या होत्या. यांचे प्रवास वर्णन प्राचीन भारतातील इतिहासाच्या दृष्टीने अतिशय महत्वाचे आहे.)

अतीते किर भारतस्स विञ्ञावन्ता पञ्ञावन्ता सब्बत्थ विस्सुता। तेन विविधेही देसेहि जना ञाणं लद्धं, सिप्पं च विज्जं च सिक्खितुं एत्थ आगता। चीन रट्ठतो पि बहवो जना भारतं आगता। तेसु एको ‘युआनच्वांग’ नामको। यदा जम्बुदीपे राजा हस्सवड्ढनो रज्जं कारेति। तदा कतिपयानि वस्सानि भारते वसित्वा सो चीनदेसं पटिनिवतो। हिमवतो उत्तरेन चीनदेसो वत्तेति। ततो भारतं आगन्तु यो अध्दा सो अतिविय कठिनो भयपरिपुण्णो च तस्मिं अध्दानि, उच्चा पब्बता‘भयङ्करा गुहायो, विसाल नदिया, घोरानि अरञ्ञानि च होन्ति।

वालमिगेहि जीवितं रक्खितब्बं होति। यो तेन अध्दता गन्तुं इच्छति तेन अद्धुनो मरू–पब्बत–गहन–निमित्ता विसेसा अधिलक्खितब्बा होन्ति। यो कोचिनं अध्दानं जानानि ते मग्गु देसकं कत्वा तेन सद्धिं येव गन्तब्बं होति। एवं ञाणं अधिगन्तु जीवितम्पि अनपेक्खो हुत्वा युआनच्वांग पण्डितो जम्बुदीपं आगतो। आगन्त्वा बुद्धधम्मस्स उपासको हुत्वा, जम्बुदीपे यत्थ तथ्य चरित्वा, बहवो गन्था तेन पठिता, लोकचरिया दिट्ठा; बुद्धधम्मस्स अज्झयनं कतं। चीनदेसं पटिनिवत्तकाले तेन अत्तना सद्धिं बहवो गन्था नीता। अत्तनो चारिकाय वण्णनं कत्वा एकं पोत्थकं पि तेन लिखितं। यं यं तेन एत्थ दिट्ठं, सुतं, अनुभूतं च तं तत्थ वण्णितं। अत्तनो रट्ठ परिनिवत्तित्वा तेन अनेकेसं सुगत गन्थानं चीनस्स भासाय परिवत्तनं कतं।

‘भारते पाचीनकाले बहवो राजमग्गा होन्ति। तेहि अध्दानेही तक्कसिला, वेसाली, राजगहं, पाटलिपुत्तं, सावत्थी, उज्जेनी, वाराणसी, पतिट्ठानं ति विस्सुतानी नगरानि अञ्ञमञ्ञं सम्बन्धानि। तेसु अध्दानेसु दानरता राजानो विहारे, आरामे, पोक्खरनियो, भोजनसालायो पथिगेहानिच निम्मित्तित्वा, पजानं, कल्याणं करोन्ती’ति युवानच्वांग पण्डितो लिखति।’

(प्रवासवर्णन – युवानच्वाङ्ग)

शब्दार्थ / सद्दत्थ

विज्ञावन्त (पु.) – विद्वान.
सिप्प (नपु.) – शिल्प, कला.
ञाण लद्धं (अ) – ज्ञान मिळविण्यासाठी.
नामकं (वि.) – नावाचा.
हस्सवड्ढन (पु) – सम्राट हर्षवर्धन.
कतिपय (वि.) – काही.
वस्सित्वा (अ) – राहून.
उत्तरेन (अ.) – उत्तरेला.
अध्दं (पुं.) – मार्ग.
घोरं (वि.) – भयंकर.
सब्बत्थ(अ) – सर्व ठिकाणी, सर्वत्र.
चीनरट्ठ (नपु.) – चीनराष्ट्र.
युवानच्वाङ्ग – इ.स.च्या ७ व्या शतकात भारतात आलेला चिनी प्रवासी व बौध्द धम्माचा अनुयायी–भिक्खू.
वस्स (नपु.) – वर्ष.
हिमवतं (पु.) – हिमाचल पर्वत.
भयं (नपु.) – संकट.
विसाल (वि.) – विशाल, विस्तीर्ण.
वालमिगे (पु.) – हिंस्त्र पशु.

अधिलिक्खितब्बं (वि.) – लक्षात घेण्यायोग्य.
अधिगन्तुं (अ.) – मिळविण्यासाठी.
चरित्वा (अ.) – हिंडून, विचरण करून.
लोकचरिया (स्त्री.) – लोकांचे आचार, जीवनपद्धती.
पटिनिवत्तन (नपुं.) – परत जाणे.
चारिका (स्त्री.) – प्रवास, भ्रमन्ती.
लिखितं (वि.) – लिहिलेला.
वण्णितं (वि.) – वर्णिलेला.
सुगत गन्थ (पु.) – बुद्धाविषयी ग्रंथ.
परिवत्तन (नपुं.) – परिवर्तन, भाषांतर.
पथिकगेह (नपुं.) – धर्मशाळा, विश्रामगृह.
पतिट्ठान (नपुं.) – हल्लीचे पैठण (महाराष्ट्र).
मग्गुद्देसक (पु.) – मार्गदर्शक.
अनपेक्ख (वि.) – निरपेक्ष, निरिच्छ.
पठित (वि.) – वाचलेला, अभ्यासिलेला.
अज्झयन (नपुं.) – अध्ययन, अभ्यास.
गन्थ (पु.) – ग्रंथ.
वण्णन (नपुं.) – वर्णन.
अनुभूत (वि.) – अनुभवलेला.
पटिनिवत्तित्वा (पूर्व. क्रि.) – परत जाऊन.
चीनभासा (स्त्री.) – चीनीभाषा.
भोजनसाला (स्त्री.) – भोजनशाळा.
दानरत (वि.) – दानात आनंद मानणारा.
निम्मिनित्वा (अ.) – निमार्ण करून.

स्वाध्याय

खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा –

१. युवानच्वांग ची मातृभूमी कोणती?
२. भारतात तो केव्हा व कशाकरीता आला होता?
३. युवानच्वांग भारतातून काय घेवून गेला?
४. त्याने काय लिहुन ठेवले आहे?

रूपे ओळखा –

सिक्खितुं, वसित्वा, जानाति, वाराणसी, हुत्वा.

योग्य पर्याय देऊन वाक्य पूर्ण करा.

१. हिमवतो उत्तरेन चीनदेसो .... । (पत्तति / पत्तेन)
२. एक पोत्थकं पि तेन .... । (लिखितेन / लिखितं)
३. सुगतं गन्थानं चीन भासाय .... कतं । (परिवत्तनं / परिवत्तेन)
४. बुद्धधम्मस्स .... कतं । (अज्झयनं / अज्झयनेन)

खालील दिलेली वाक्य पाठातील घटना क्रमानुसार पुन्हा लिहा.

१. अत्तनो चारिकाय वण्णन कत्त्वा एकं पोत्थकं पि तेन लिखितं ।
२. तेसुं एको 'युआनच्वाङ्ग' नामको ।
३. वालमिगेहि जीवितं रक्खितब्बं होति ।
४. अत्तनो रट्ठं पटिनिवतित्वा तेन अनेकेस सुगतस्स गन्थानं चीन भासाय परिवत्तनं कतं ।
५. चीन रट्ठतो'पि बहवो जना भारतं आगता ।